

РАСПРАВЕ И СУКОБИ ОКО ОСНИВАЊА МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Вукашин АНТИЋ¹, Жарко ВУКОВИЋ²

¹Хируршко одељење, Врањска болница, Здравствени центар, Врање;

²Српско лекарско друштво, Београд

КРАТАК САДРЖАЈ

Расправе, поделе, па и сукоби, чести у Србији, нису заобишли ни лекаре чланове Српског лекарског друштва. Једна од најзначајнијих расправа у СЛД била је на раскрсници 19. и 20. века око оснивања Медицинског факултета у Београду. Најистакнутији и најистрајнији борац за оснивање Медицинског факултета био је др Милан Јовановић Батут. Огласио се 1899. расправом „Медицински факултет Српског Университета“. Овај напор Батута, вредан сваке пажње, није донео плода. Напротив, др Михаило Петровић започео је критику Батута расправом „Је ли Медицински факултет у Србији најакутнија санитарска потреба или не?“, објављеном у „Српском архиву“ 1900. Међутим, овакав Петровићев иступ донео је интервенцију др Ђоке Николића која је штампана у листу „Звезда“ Јанка Веселиновића, који је бранио Батутове ставове. Отада до 1904. године о Медицинском факултету се није говорило. На Првом конгресу српских лекара и природњака 1904. све време лекарски факултет није ни поменут. Међутим, на завршетку скупа професор из Прага др Јаромир Хвала са говорнице је поручио „да је Први српски конгрес спремио материјал за будући лекарски факултет“ и тиме ставио до знања присутнима од каквог би значаја за Србију било његово оснивање. Али, председник Конгреса, председник СЛД и уредник „Српског архива“ др Јован Данић, не осврћући се на речи др Хвале, објавио је „да је Први конгрес српских лекара и природњака закључио свој рад“. Било је очигледно да је Данић припадао оним лекарским круговима који су љубоморно чували одређене лекарске привилегије и припадност српској друштвеној елити. Из ових расправа и подела у СЛД може се закључити да су међу лекарима и првацима друштва постојали врло озбиљни доктринарни спорови око оснивања Медицинског факултета који су, изгледа, прерасли у сукоб, што је за последицу имало то да је Србија добила високу медицинску школу у оквиру београдског универзитета тек по завршетку Првог светског рата, са великим закашњењем.

Кључне речи: расправе; сукоби; Медицински факултет

УВОД

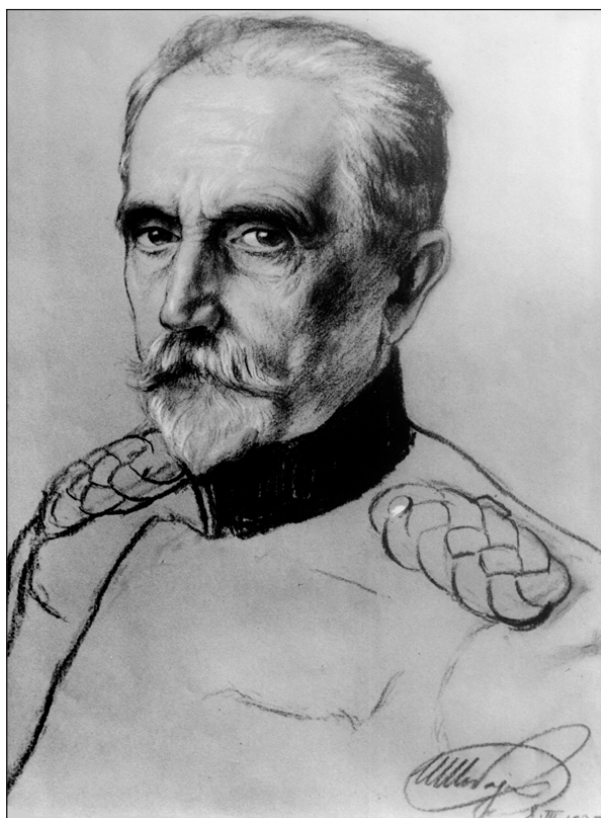
У часопису „Српски архив за целокупно лекарство“ садржани су документи о богатој историји Српског лекарског друштва. Расправе, поделе, па и сукоби, чести у Србији, нису заобишли ни лекаре чланове СЛД. Једна од најзначајнијих расправа догодила се на раскрсници 19. и 20. века око оснивања Медицинског факултета у Београду. Скоро све значајне личности СЛД учествовале су у њој. У то време Србија је била једна од ретких држава у овом делу Европе која поред Црне Горе и Бугарске није имала медицински факултет. Најупорнији, најистрајнији и жестоки поборник оснивања Медицинског факултета био је др Милан Јовановић Батут (Слика 1). Многи лекари, такође истакнута имена српске медицине, нису делили Батутово мишљење. Најгласнији међу њима био је др Михаило Петровић (Слика 2) [1]. Ова критика Батутових ставова донела је одговор др Ђоке Николића на исту тему, овога пута у листу „Звезда“ Јанка Веселиновића [2]. Овим текстом желимо да објаснимо узроке овако супротстављених ставова лекара око оснивања Медицинског факултета у Београду.

Без сумње, медицински факултет био је потребан „не само науци уопште и медицинској струци посебно, већ и лекарима за њихово усавршавање после завршених студија“ [3] и део је јавног живота једне земље и њене историје. С друге стране, не смео сметнути с ума да су сва та спорења у суштини само продубљивала проблеме ондашње здравствене службе и здравствене заштите и успорила оснивање првог

СЛИКА 1. Милан Јовановић Батут, оснивач и члан Универзитетског оснивачког одбора за Медицински факултет.

FIGURE 1. Milan Jovanović Batut, a founder and member of the University Foundation Board of the School of Medicine.

СЛИКА 2. Михаило Петровић, противник оснивања Медицинског факултета, Батутов опонент у СЛД.

FIGURE 2. Mihailo Petrović, Batut's opponent in SMS, to foundation of School of Medicine.

медицинског факултета у земљи. Створена је празнина у Великој школи, која ће тих година прерасти у Универзитет (1905). Висока медицинска школа била је неопходно потребна Србији ради спречавања и лечења болести, али и одбране земље у ратовима који ће уследити.

PRO ET CONTRA

На седници Народне скупштине Краљевине Србије 1898. године донета је одлука о образовању специјалне комисије чији је задатак био да припреми законски предлог о прерастању Велике школе у београдски универзитет. Комисија је радила у саставу од неколико академика и неколико професора Велике школе. Улога др Милана Јовановића Батута, професора судске медицине и јавне хигијене на Великој школи, била је значајнија од улоге других чланова комисије. Остало је забележено да су на његову иницијативу и захваљујући његовој упорности у предлог поменутог закона унете две врло важне одредбе. Он је захтевао „да се на нашем Универзитету има основати, поред осталих и Медицински факултет” и „да се за организацију ове наше научне установе уноси у државни буџет сваке године по 200.000 динара” [4].

Ипак, 1899. године Батут је одлучио да објави књижицу под насловом „Медицински факултет Српског Университета”, вероватно да би на тај начин објаснио медицинској и стручној јавности због чега будући факултет представља неизоставну потребу. „Уве-

рен сам, да ће моје колеге и други стручни људи садржину ове књижице узети озбиљно у претрес и јавну дискусију”, бележи у њеном предговору професор Батут, те ће свако „у јавно и објективно расправљање овог питања унети још више светлости у поједине одељке његове и помоћи правилном решењу свих спорова, који су до сада постојали – а ја друго ништа и не желим. Питање о Медицинском факултету за нас је и сувише озбиљно и судбоносно, а да би нас при решавању његовом смели (ма и за један часак) заводити осећаји сујете и интереси личне природе” [5]. Батут је био упознат или је наслућивао да ће његове идеје о оснивању Медицинског факултета бити „дочекане на нож”, распламсати полемике и поделити лекаре. Без сумње, спорови су постојали у СЛД и пре тога, а ово питање је представљало само додатно уље на ватру. Отуда је у предговору упутио позив колегама да би спречио већу поларизацију њихових односа. Сигурно је врло добро познавао и прилике у српском лекарском удружењу. Уосталом, зашто његову књижицу није објавио „Српски архив за целокупно лекарство”?

Почетком следеће године (1900) војни хирург и истакнути члан СЛД др Михаило Петровић објављује у „Српском архиву” (за Петровићеве текстове било је простора у најважнијем и најзначајнијем српском медицинском часопису) напис под насловом „Је ли Медицински факултет у Србији најакутнија санитетска потреба или не?”, где је у поднаслову писало „Поводом књиге *Медицински факултети Српској Универзитету* од др Милана Јовановића Батута” [1]. Петровић је озлојеђен јер се др Батут „огрешио о објективност” говорећи о нашим студентима медицине у иностранству да они „и ако положи испите у брзо опет забораве све оно што су на јуриш научили” [5]. Тиме је, сматра Петровић, „нанета љага српским лекарима” [1]. У наставку свога осврта на Батутов текст прави математичке прорачуне колико је Србији потребно лекара и колико би њихово школовање у иностранству коштало државу итд. Упоређујући своје резултате са Батутовим, доноси закључак да би оснивањем Медицинског факултета дошло до хиперпродукције лекара или, како се тада говорило, створио би се лекарски пролетаријат. Исто тако, јефтиније би било слати на страну студенте и тамо их школовати. Много скупље би државу коштало оснивање Медицинског факултета. На крају, аутор је забележио да „према свему овоме, дакле, резултат је тај, да Србији није потребан Медицински факултет, бар за сада, ради образовања сопствених лекара”, посебно наглашавајући да „за културно народносна мисију, подијимо најпре болнице” [1].

Тако је на раскрсници 19. и 20. века започела расправа о потреби оснивања Медицинског факултета у Србији. Милан Јовановић Батут се снагом аргументата опирао готово целом СЛД (подсетимо: у „Српском архиву” није било простора за Батутов напис) и доказивао од коликог је значаја оваква високошколска установа за земљу, као и за београдски универзитет у повоју. А санитетски капетан прве класе др Михаило Петровић, потоњи генерал, покушао је да приведе „својој истини” Батута, имајући на својој страни, по свему судећи, симпатије СЛД. Батут је тврдо-

главо и упорно остајао при своме веровању, показујући бескрајно стрпљење и колегијалност.

Међутим, Батут има савезника у др Ђоки Николићу. Он га је са приличном уверљивошћу бранио од „до срца увређеног” Петровића у својој расправи „Медицински факултет Српског универзитета (поводом Батутове књиге)”, објављене те исте 1900. године у листу за забаву, поуку и књижевност „Звезда”, уредника Јанка Веселиновића. (Још једна околност која нас наводи на помисао да СЛД није било отворено за супротна мишљења, те није могло бити говора о објављивању Николићевог текста.) На самом почетку своје одбране Николић указује на то да се Петровић огрешио баш у „објективност у расправљању истакнутог питања и унео елементије чистио субјективне природе” [2]. Знајући да ће имати опоненте, Батут је, указујући на важност питања о коме се повела расправа (оснивање Медицинског факултета), позивао да они (опоненти) не буду заведени „осећајима сујете и интересима личне природе” [5]. Петровић је показао супротно. „Сасвим је природно”, наставља др Ђока Николић, „да нам научна и практична *сирема сираних, медицинских факултета не може дајти све оно, што нама треба*, па би баш тога ради било потребно да се постарамо за свој сопствени факултет, јер се тамо не обраћа никаква пажња на здравствене прилике наше земље и на особине нашег народа, колико би се то могло чинити на домаћем факултету” [2]. Пресудни су и мотиви оснивања факултета и са национално-политичког гледишта. Многе су европске земље основале своје медицинске факултете и у много скромнијим условима. Николић проналази низ нелогичности у Петровићевим ставовима. Између осталог и у томе што није јасно како се у земљи могу подизати болнице ако нема медицинског факултета у коме ће се школовати и усавршавати кадрови. Што се тиче хиперпродукције лекара, др Ђока Николић наглашава „да је добро уређен домаћи медицински факултет управо најснажнија одбрана од правих шарлатана у медицини – од лекарског пролетаријата”. Између осталог, Николић наводи пример „Збора лијечника Хрватске и Славоније” (хрватски пандан Српском лекарском друштву), које је још 1888. године захтевало од Сабора и бана „да се загребачко свеучилиште попуни још и медицинским факултетом”, иако је Хрватска „мања и сиромашнија од Србије, а има већ одавна сразмерно много више лекарских снага од нас” [6].

И на крају, можда и најважнији део одговора Михаилу Петровићу, који показује да су откривени разлози овако негативног става према оснивању Медицинског факултета. Очигледно је да је постојао страх од велике међусобне конкуренције лекара уколико са оснивањем Медицинског факултета дође до стварања овог профила домаћих високообразованих стручњака. Али, и без тога, наглашава др Ђока Николић, „извесне прилике лекарског staleжа у Београду показују већ од дужег времена озбиљне симптоме: – и стичу јасне и несумњиве знаке жестоке, заштрене, очајне, па – по где када – баш и недостојне борбе међу лекарима. Данас је она тек у првом зачетку, и води се махом из неке сујете и амбиције, а не баш за ону кору насушног хлеба” [6].

Упркос свему, након тога, од 1900. до 1905. године у Српском лекарском друштву о Медицинском факултету се више уопште није говорило.

ПРВИ КОНГРЕС СРПСКИХ ЛЕКАРА И ПРИРОДЊАКА

Четири године од ових врло озбиљних подела и расправа међу српским лекарима (1904) у Београду је одржан први међународни научни скуп – Први конгрес српских лекара и природњака. На Конгресу Медицински факултет ниједном речју није поменуто. Међутим, неочекивано, на завршетку скупа професор из Прага др Јаромир Хвала (почасни председник Конгреса) поручио је са говорнице српским лекарима „да је Први српски конгрес спремио материјал за будући лекарски факултет и желим вам у част и славу словенске науке да то и постигнете под окриљем Њ. В. Краља Петра I” [7]. Одмах после тога, без паузе, огласио се председник Организационог одбора Конгреса др Јован Данић, у чијој су личности биле концентрисане три значајне функције: председник СЛД, уредник „Српског архива” и председник Организационог одбора Конгреса?! Међутим, он се није ни осврнуо на речи професора Хвале и хладно је констатовао „да је Први конгрес српских лекара и природњака закључио свој рад” [7]. Који је био мотив оваквог његовог поступка? Вероватно је припадао оним лекарским круговима који су у Србији желели да одрже *status quo*, љубоморно чувајући одређене лекарске привилегије и припадност српској друштвеној елити. Само привилеговани појединци „из господских и богаташких кућа” били су заплуснути добротинствима државе (даване су стипендије – омогућавано им је да студирају медицину у иностранству). Зашто би се уопште нешто мењало? Да ли је то био својеврсни Данићев позив и другим колегама из СЛД да следе његов пример?

У званичној оцени Конгреса, изреченој на 32. Главном годишњем скупу Српског лекарског друштва 30. јануара 1905. године, наведено је, између осталог, да је „сазивањем овог конгреса постигнута духовна заједница свих Јужних Словена” [8]. Ниједне једине речи о Медицинском факултету?!

Осам месеци касније, 3. септембра 1905, др Милош Ђ. Поповић (лекар који се први код нас определио за зубарство) написао је писмо СЛД. „Оснивањем српског Универзитета време је да се озбиљно мисли и на оснивање медицинског факултета, ... јер до већег броја лекара можемо доћи само тако ако будемо у земљи имали медицинску школу” и предложио „да се СЛД постара да се спреме научне снаге за српски медицински факултет на новом Универзитету” [9]. Писмо је примљено, али на 33. Главном годишњем скупу 14. септембра 1905. године није било никаквог коментара, нити икакве реакције СЛД (или „Српски архив” то није забележио). Наиме, те 1905. био је усвојен закон којим је Велика школа у Београду подигнута на степен универзитета. Али, у његовом саставу није било Медицинског факултета.

Касније, када су наде за оснивањем првог медицинског факултета избледеле, неуморни и непоколе-

СЛИКА 3. Војислав Субботић, шеф Хирушког одељења Опште државне болнице, оснивач и први професор хирургије Медицинског факултета.

FIGURE 3. Vojislav Subbotić, a Head of Surgical Department of General State hospital, a founder and first professor of surgery at the School of Medicine.

бани др Милан Јовановић Батут изгледа да је оживео старе страхове у СЛД пишући чланак под насловом „Дајте народу више лекара”, који је објављен у листу „Здравље” 1910. године. „Тек кад будемо лекарске снаге добијали са домаћег Медицинског факултета, тек кад се на лекарску струку буду могли одавати и синови сиромашнијих и скромнијих породица, а не само богаташи и стипендисте из господских кућа са великом протекцијом – дакле, деца, која само знају да су жива, кад су у вароши – тек кад Србија добија лекаре, који су у Београду као и други студенти београдског Универзитета своје ђаковање у скромним приликама провели, а поред тога и у болницама свог сељака као болесника боље упознали, тек онда ће и наш народ добити своје лекаре, који ће га боље разумети и лакше се са њим саживети” [10].

Годину дана касније ипак се нешто променило. У СЛД 5. маја 1911. др Батут је одржао јавно предава-

ње које је било посвећено оснивању Медицинског факултета у Београду. Предавању су присуствовали министри, народни посланици, лекари и друге угледне личности. Том приликом Батут је показао да Медицински факултет представља установу од највећег културног и националног значаја и „да постоје могућности да се он оснује, да он може одговорати научној и практичној задаћи, а без бојазни од хиперпродукције и стварања медицинског пролетаријата” [4]. Професор Батут је имао истомишљеника у личности др Војислава Субботића (Слика 3), шефа хирушког одељења Опште државне болнице, те су њих двојица израдили нацрт о организацији Медицинског факултета у Београду. Упркос томе, иако су све припреме извршене, балкански ратови и Први светски рат учинили су да Медицински факултет прими прве студенте тек 1919. године.

ЗАКЉУЧАК

Међу лекарима и првацима Друштва постојали су врло озбиљни доктринарни спорови око оснивања Медицинског факултета, који су прерасли у сукоб, што је на крају имало за последицу да је Србија добила високу медицинску школу у оквиру београдског универзитета са великим закашњењем, тек по завршетку Првог светског рата.

ЛИТЕРАТУРА

1. Petrović M. Je li Medicinski fakultet u Srbiji najakutnija sanitetska potreba ili ne? *Srp Arh Celok Lek* 1899; 4(2):62-70; *Srp Arh Celok Lek* 1900; 5(1):1-13.
2. Nikolić Đ. Medicinski fakultet srpskog Univerziteta (povodom Batutove knjige). *Zvezda* 1900; 1(2):77-91.
3. Božović B. Povodom pedeset godina rada Medicinskog fakulteta u Beogradu. In: 50 godina Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Beograd: Medicinski fakultet; 1970. p.11-25.
4. Kostić A. Prvih petnaest godina života i rada Medicinskog fakulteta beogradskog Univerziteta. In: Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu 1920-1935. Beograd: Medicinski fakultet; 1935. p.9-13.
5. Jovanović MB. Medicinski fakultet Srpskog Univerziteta. Beograd: Državna štamparija; 1899.
6. Nikolić Đ. Medicinski fakultet srpskog Univerziteta (povodom Batutove knjige). *Zvezda* 1900; 1(3):333-45.
7. Prvi Kongres srpskih lekara i prirodnjaka. *Srp Arh Celok Lek* 1904; 10(10):452.
8. XXXII glavni godišnji skup SLD-a 30. I 1905. *Srp Arh Celok Lek* 1905; 11(9):57.
9. XXXIII glavni godišnji skup SLD-a 14. IX 1905. *Srp Arh Celok Lek* 1905; 11(10):463
10. Stanojević V. Udeo Srpskog lekarskog društva i njegovih članova u stvaranju Medicinskog fakulteta u Beogradu. In: Spomenica 1872-1972. Beograd: Srpsko lekarsko društvo; 1972. p.137-46.

OUR DISPUTES, DIVISIONS AND CONFLICTS ABOUT FOUNDATION OF THE SCHOOL OF MEDICINE IN BELGRADE

Vukašin ANTIĆ¹, Žarko VUKOVIĆ²

¹Surgical Ward, Vranje Hospital, Health Center, Vranje; ²Serbian Medical Association, Belgrade

ABSTRACT

Disputes, divisions and even conflicts, so frequent in Serbia, have not bypassed physicians-members of the Serbian Medical Society; ones of the most important occurred at the crossroad of the 19th and 20th centuries related to foundation of the School of Medicine in Belgrade. The most prominent and persistent advocate of foundation of the School of Medicine was Dr. Milan Jovanović Batut. In 1899, he presented the paper "The Medical School of the Serbian University". Batut's effort was worth serious attention but did not produce fruit. On the contrary, Dr. Mihailo Petrović criticized Batut by opening the discussion "Is the Medical School in Serbia the most acute sanitary necessity or not?" in the Serbian Archives, in 1900. However, such an attitude led to intervention of Dr. Đoka Nikolić, who defended Batut's views. He published his article in Janko Veselinović's magazine "The Star". Since then up to 1904, all discussions about Medical School had stopped. It was not even mentioned during the First Congress of Serbian Physicians and Scientists. Nevertheless, at the very end of the gathering, a professor from Prague, Dr. Jaromil Hvala claimed that "the First Serbian Congress had prepared the material for the future Medi-

cal School", thus sending a message to the attendants of what importance for Serbia its foundation would have been. But the President of both the Congress and the Serbian Medical Society, as well as the editor of the Serbian Archives, Dr. Jovan Danić announced that „the First Congress of Serbian Physicians and Scientists had finished its work“. It was evident that Danić belonged to those medical circles which jealously guarded special privileges of doctors and other eminent persons who had very serious doctrinal disagreements on the foundation of the Medical School. All that seemed to have grown into clash, which finally resulted in the fact that Serbia got Higher Medical School within the University of Belgrade with a great delay, only after the First World War.

Key words: disputes; divisions; Medical School

Vukašin ANTIĆ
Vula Antića 12, 17000 Vranje
Tel.: 017 432 930
E-mail: vukmant@ptt.yu

* Рад је на XV конгресу лекара Србије у Врњачкој Бањи усмено изложен у оквиру теме „Прилози за историју медицине“.